

ДІЯЛЬНІСТЬ КАТОЛИЦЬКИХ СПІЛЬНОТ
В УМОВАХ НОВОЇ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ РЕАЛЬНОСТІ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ

На прикладі восьми видів римо-католицьких спільнот, що нині функціонують в Україні, автор визначає основні види їх соціокультурної діяльності та особливості художньої комунікації.

Ключові слова: римо-католицька церква, християнські спільноти, постулат, рух мирян.

З отриманням Україною незалежності розпочався якісно новий етап в історії її культури. Поряд з процесами державотворення постійно здійснюється процес формування нового культурного обличчя нації, індустріалізації мистецтва, його вивільнення з тенет ідеологічних штампів, опанування скарбницею духовної спадщини, доступу до якої українське суспільство було позбавлено протягом багатьох десятиліть. У розумінні поняття соціокультурної реальності спираємось на теорію П.Сорокіна про «суперсистеми» як «картини світу», що моделюють історичне і соціальне життя суспільства [15]. Особливості ж нової соціокультурної реальності у посттоталітарних суспільствах (до яких належить і сучасна Україна) пов'язані з формуванням нового типу відносин «між людьми у сфері культури, новими умовами (у тому числі й матеріальними) розвитку, особливою системою цінностей, норм і принципів, культурних потреб і засобів їх задоволення» [16, 177]. Нову соціокультурну реальність науковці визначають як «ситуацію переходу» до мистецтва майбутнього, ойкумена якого «буде включати в себе нові освоєні й обжиті землі і континенти, ті види художньої творчості, які такими сьогодні естетичною думкою ще не визнаються» [6, 24]. Водночас «новий соціальний і культурний контекст впливає не тільки на характер змін у культурі сучасній, але й на оновлення, почати і відродження значних сфер культури минулого часу» [17, 595]. Однією з таких галузей минулого є соціокультурна діяльність різноманітних релігійних спільнот, що відображають не лише світоглядні установки певної частини українського суспільства, але й специфічні форми художнього життя і художньої комунікації. Метою статті є характеристика католицьких спільнот, що функціонують у сучасній Україні, та визначення основних видів їх соціокультурної діяльності.

Різнманітні аспекти діяльності римо-католицької церкви на теренах України, на жаль, і досі не знаходяться у фокусі інтересів культурологів чи істориків. Серед робіт, присвячених цій проблемі, можна виділити дисертаційне дослідження Е.Зварищука [7]. Фактологічний матеріал, проаналізований у статті, автор отримав з українських католицьких періодичних видань «Парафіяльна газета», «Християнське слово», «Аве Марія», «Кредо», «Наша парафія».

На території української держави функціонує 8 видів римо-католицьких спільнот: Францисканський Орден Світських (ФОС), Спільнота Живого Розарія, Братство Почесної Варти Найсвятішого Серця Ісуса, Рух Світло-Життя, Круціата Визволення Людини, Оновлення в Святому Дусі, Школа Християнського Життя та Євангелізації, Неокатехуменальна дорога. Якщо парафіяльна спільнота як складова церкви є відкритою за своєю формою, то вищеназвані – закритими. До їх складу входять миряни римо-католицького віросповідання після відповідної підготовки і проходження через обряд посвячення, що стає свідоцтвом їх членства у спільноті. Мета діяльності сучасних католицьких спільнот – формування світського ядра католицької церкви, освіта і виховання соціальних працівників, покликаних допомагати духовенству у різних формах діяльності. В Апостольському посланні Івана Павла II *Dies Domini* зазначено, що «серед різних форм людської культури та розваг, які пропонує суспільство, вірні повинні вибирати ті, які найбільше відповідають життю, узгодженому з заповідями Євангелія». [8] Також Папа римський наголошує на важливості існування католицьких спільнот у сучасному світі: «Віруюча людина, якщо не хоче піддатися натискові середовища, мусить знаходити підтримку в християнській спільноті» [8].

Найстарішою спільнотою, що функціонує в Україні, є *Францисканський Орден Світських (ФОС)*. Його засновником є св. Франциск з Асіжу, який у 1221 році виокремив його із чернечої спільноти. До складу ФОС входять миряни, що визнають загальні правила францисканського життя: убогість, покірність, молитва. ФОС не вимагає від своїх членів відмови від подружжя та від мирських обов'язків. Сьогодні це найбільший світський орден, до складу якого входить понад 500 тис. чоловік.

На межі XX-XXI ст. ФОС відіграв одну з вирішальних ролей у відродженні католицизму в Україні. Представники чернечих францисканських орденів одними з перших повернулись на терени колишнього СРСР і виступили ініціаторами відродження своєї світської гілки.

Усі римо-католицькі спільноти діють за утвердженими уставами. Так, на чолі ФОС стоїть регулярна Рада, що складається із Старшого, його заступника, секретаря, відповідального за формуцію, казначея, духовного асистента спільноти. Посада духовного асистента – обов'язкова для усіх спільнот. На неї призначаються представники чернечих чоловічих або жіночих орденів. Обов'язком Ради є керівництво спільнотою, сприяння розвитку християнської і францисканської формації своїх членів, ухвалення рішень про прийняття нових членів спільноти та допущення їх до складання обітниць.

Процес складання обітниць – досить тривалий і поділяється на етапи: постулат, новіціат, перші обітници та довчні обітници. Постулат триває від кількох місяців до року. На цьому етапі християнин отримує статус офіційного кандидата до ордену мирян, не складає жодних обітниць чи зобов'язань. Під час постулату кандидат проходить шлях пізнання францисканської духовності, поглиблення свого християнського життя та глибокого обдумування свого рішення.

Новіціат називають також періодом формації. Триває він щонайменше один рік і закінчується складанням обітниць. Його мета – визрівання покликання, спроба євангелічного життя у спільноті та глибше знайомство з орденем. Готовність новачка до складання обітниць вирішує рада спільноти таємним голосуванням. Складання обітниць – це урочистий церковний акт, через який кандидат привселюдно підтверджує своє особисте зобов'язання жити за Уставом Францисканського Ордену Світських [3].

Спільноти ФОСу діють в Жмеринці, Городку, Львові, Кам'янці-Подільському, Летичеві, Шепетівці, Миколаєві, Херсоні, Вінниці (усього в 33 містах). Члени спільноти опікуються різними закладами для хворих, інвалідів, дитячими будинками та ін. Так, у м. Бар Вінницької області знаходиться найстарша спільнота, заснована невдовзі після Другої світової війни. За часів Радянської влади вона діяла підпільно. Історія Ордену ніколи не переривалась, члени мусили приховувати свою належність та справи, їздили в Ригу складати обітници.

У Вінниці при монастирі Діви Марії Ангельської також довгі роки діє спільнота ФОС, яка складається з чотирьох менших спільнот: Добра Звістка, Посланці Ісуса, Послідовники Ісуса і Убогі Господа (молодіжна спільнота). Її члени відвідують самотніх хворих людей і допомагають їм, чотири рази на тиждень за власні кошти та за пожертвування парафіян для вбогих готують та розвозять обіди для 80 психічно хворих осіб в обласну психоневрологічну лікарню ім. Ющенка, а також щонеділі проводять для бажаючих молитовні зустрічі.

Спільнота Живого Розарія – один з найчисленніших і найбільш розповсюджених рухів мирян у римо-католицькій церкві. В історії католицької церкви цей рух відіграв важливу роль: в часи гонінь, коли безбожна влада закривала храми й ув'язнювала священників, коли тисячі мирян були позбавлені можливості регулярно відвідувати Літургію, участь в групах Живого Розарія була для них чи не єдиною можливістю виявлення своєї віри. Недарма сталінський режим жорстоко переслідував їх учасників – навіть об'єднання людей для спільних молитов було небезпечним для більшовиків. Тисячі католиків зазнали ув'язнень, таборів і заслання тільки за те, що разом молились таємницями Святого Розарія. Духовному подвигу цих людей значною мірою церква сьогодні зобов'язана своїм відродженням.

Кожен член Живого Розарія (а їх в групі повинно бути 15) на протязі місяця молиться одну з таємниць Розарія Пресвятої Богородиці (тобто роздумує над однією важливою подією з життя Ісуса) у визначеній справі. В першу неділю кожного місяця вони обмінюються таємницями, і наступний місяць кожен з членів групи молиться наступну таємницю [2].

11-12 червня 2004 р. у Летичівському санктуарії відбулася перша зустріч членів міжнародного руху Живого Розарія Центральної та Східної України. На цій зустрічі було зареєстровано 1060 членів міжнародного руху Живого Розарія. Представників від парафіяльних спільнот було близько 100, серед них шанувальники Розарія з Вінниці (де є 13 повних і дві неповні «рози»), Жмеринки (16 «роз») і Слобідки Рахнівської Вінницької області (8 «роз»), а також зі Львова, Одеси, Могилева-

Подільського, Хмельницького, Красилюва, Червонограда, Броварів, Летичева та інших міст [12].

Братство Почесної Варти Найсвятішого Серця Ісуса було засновано в монастирі Відвідин Пресвятої Диви Марії сестер-візиток в місті Бург (Франція) 13 березня 1864 р. з ініціативи Констанції Берном. Члени Братства – різного віку, заняті, освіти – у визначену для себе годину моляться в різних інтенціях (проханнях) церкви, світу, краю та власних. Спільнота Почесної Варти Серця Ісуса у Вінниці в 2005 році відсвяткувала свій 10-річний ювілей [9].

Рух Світло-Життя був створений і активно розвивається у Польщі, а в останні десятиліття поширюється також поза її межами: в Словаччині, Чехії, Німеччині, Білорусі, Україні, Болгарії, Бразилії, Австрії, США та Канаді. Засновник Руху – о. Франциск Бляхницький (1921-1987). Рух Світло-Життя – це формаційний рух, його мета – допомогти людям досягнути християнську дозрілість. Рух служить віднові церкви, прагнучи реалізувати соборну модель парафії як спільноти спільнот.

Найбільш розвинутою гілкою Руху на Україні є *Домашня Церква* – різновид сімейних спільнот. В Україні існує близько 110 родинних кругів (в одному крузі 4-7 подружніх пар), більшість з них (83) – в Кам'янець-Подільській дієцезії, де Домашня Церква почала свій розвиток з парафії св. Войцеха в с. Гвардійське в 1992 р. [14].

Родинні круги Домашньої Церкви зустрічаються щомісяця в присутності священника. Під час зустрічей вони спільно моляться, поглиблюють свої релігійні знання, вчать щоденного християнського життя, систематичної духовної праці над собою і своєю родиною. Особливо важливим для кожної сім'ї є спільні реколекції для подружніх пар з дітьми, що дає змогу об'єднати та зміцнити усю родину.

Одне із завдань Домашньої Церкви – створення нової культури, яку вони називають «цивілізацією любові». Для цього влаштовують оази – п'ятнадцятиденні реколекції. В залежності від віку та соціального стану учасників будується один із типів формаційних програм: Оаза «Дітей Божих», Оаза «Нової Дороги», Оаза «Нового Життя», Оаза Родин, Оаза для кліриків духовних семінарій, Оаза для священників тощо.

Обов'язковими складовими програми Оази є духовні вправи (особиста молитва, спільно підготовлена і проведена Літургія), навчання, (апостольська школа), відпочинок і розваги, різні форми музикування, екскурсії, допомога іншим. Після повернення в своє середовище учасники зустрічаються щотижня або подружжя щомісяця в малих групах, щоб поглиблювати свою християнську формацію і ділитися досвідом християнського життя. Рух Світло-Життя (подружжя і молодь з священником) проводить також евангелізаційні та тематичні реколекції в парафіях.

На території Кам'янець-Подільської дієцезії (в Китайгороді і Вербовці) оази діють постійно, щодва тижні об'єднуючи близько сотні дітей з Кам'янця-Подільського, Бару, Шаргорода, Мурованих Курилівців, Вінниці та інших парафій [4].

Рух Світло-Життя в Україні не має ще зорганізованої структури на рівні країни, але в кожній дієцезії є модератор дієцезіяльний та дієцезіяльна пара Домашньої Церкви.

Мета діяльності *Круціати Визволення Людини (КВЛ)* – позбавлення від шкідливих залежностей (зокрема алкоголізму), від усякої омани і страху, які нищать людську гідність і не дозволяють людині самореалізуватися згідно зі своїм покликанням. Слово «круціата» (з польської «хрестовий похід») вказує на Хрест як дієвий знак остаточної перемоги над усяким злом. Круціата невіддільна від руху «Домашня Церква», але не тотожна йому. Члени руху також борються за «цивілізацію життя», приймаючи духовне усиновлення ненародженої дитини, якій загрожує небезпека смерті в лоні матері, даючи свідчення вартості людського життя від зачаття аж до смерті.

Починаючи з 2002 року регулярно проводиться Всеукраїнське паломництво КВЛ, що зазвичай має характер реколекцій, з конференціями і молитвами. Зразком соціокультурної діяльності КВЛ може бути життя спільноти, яка діє в м. Бар Вінницької обл. і нараховує 142 особи. Члени спільноти постановили не вживати алкоголю: хто – певний час (їх у русі звать кандидатами), а хто – й на все життя (останніх членів барська спільнота Круціати має вже 36) [11].

Покликання спільноти *Однови в Святому Дусі* полягає в намаганні християн діяльним і повнокровним життям, вірою привести до святості. До руху входять люди найрізноманітніших профе-

сій і соціального стану [10]. Харизма спільноти Віднови в Святому Дусі – прославлення Бога та євангелізація. Щонеділі після молодіжної Служби Божої спільнота проводить молитву прославлення, на якій можуть бути присутні всі бажаючі. *Однова в Святому Дусі* поділяється на малі групи, які мають свій час на молитву, читання Біблії, неформальне спілкування, навчання, спільний відпочинок на природі [5].

Регулярно проводяться спільні реколекційні зустрічі молитовних груп. В їх розпорядок входять індивідуальні молитви-розважання над Святим Письмом, катехези, робота в малих групах, Свята Меса і Спільні молитви з піснями.

Школа Християнського Життя та Євангелізації народилася в 1997 р. з так званих харизматичних уїк-ендів в Красилові Хмельницької області. Вона є формаційним курсом, який впроваджує повноту розуміння християнського життя та готує світських лідерів для основних церковних груп (біблійних, євангелізаційних, молитовних, соціальної допомоги тощо). Школа не дає теологічної освіти, потрібної для виконання канонічної місії. Навчання триває 6 років і відбувається в Красилові, де знаходиться центр Школи, та у філіях: в Івано-Франківську, Дніпродзержинську, Києві, Вінниці, Мукачевому, Тернополі, Одесі, Кам'янці-Подільському, Москві та Познані (Польща). Поряд з римо-католиками, у Школі навчаються греко-католики, православні й протестанти. Заняття проводять Брати францисканського ордену, дієцезіальні священники, отці-паллотини, сестри-монахині, миряни, члени закордонних релігійних спільнот. Мета Школи – не лише передати знання й глибоку віру, але й зав'язати дружні стосунки, налагодити зв'язки між парафіями та спільнотами з різних частин України та за її межами. Для духовенства на базі Школи також проводяться чотириденні зустрічі для духовної віднови [19].

Спільнота «неокатехуменальна дорога» – один з наймолодших рухів, що нині діють в католицькій церкві. Його виникнення в середині 60-х років ХХ ст. пов'язується з іменем іспанського художника, поета і музиканта Кіко Аргуельо, який і понині його очолює. Створення *«неокатехуменальної дороги»* в «суспільних низах» Мадриду стало відповіддю на потреби нинішнього часу – падіння релігійності суспільства, формальне виконання християнських обов'язків, відсутність християнської свідомості, коли далеко не кожного охрещеного можна назвати правдивим християнином. «Неокатехуменальна дорога» дає можливість кожному пройти шлях навернення, який проходили перші християни, охрещуючись у свідомому віці. «Дорога» складається із закритих спільнот, які утворюються після початкових катехез. Перші неокатехуменальні спільноти в Україні з'явилися на початку 90-х років ХХ ст. та функціонують у Києві, Вінниці, Львові, Житомирі, Хмельницькому, Рівному і Дніпродзержинську. Всі вони, як і спільноти перших християн, об'єднують різних за віком, професією, життєвими поглядами, захопленнями та інтересами, соціальним і майновим становищем людей. Основами «Неокатехуменальної дороги» є вивчення Слова Божого, Літургія та діяльність у спільноті [1].

Рух Католицьке Товариство Молоді (КТМ) об'єднує юнаків і дівчат, що склали урочисту присягу членства та виконали кілька умов: пройшли навчання «нульового ступеня», були допущені до присяги Дієцезіальним урядом КТМ та взяли участь у відповідних реколекціях. Сьогодні КТМ налічує 46 членів та кільканадцять кандидатів у кількох парафіях [18]. Метою функціонування спільноти є різноманітне виховання молоді як запорука перспектив розвитку католицької церкви у майбутньому.

Кожна із зазначених спільнот, окрім вище перерахованих форм соціокультурної діяльності, широко практикує вокально-хорове музикування зі своїм власним репертуаром і специфікою виконання релігійних пісень. Традиції пісенної культури спільнот походять із країн-засновниць. Так, зважаючи на те, що лідер неокатехуменальної спільноти Кіко Аргуельо належить до іспанської культури, уся пісенність цього руху органічно походить з іспанського і мавританського фольклору. Сам К.Аргуельо є композитором, який свідомо поєднує у своїй творчості (що складає основу репертуару неокатехуменальної спільноти) особливості давньоюдейських гімнів (на згадку про музикування перших християн) з ритмо-інтонаційними і ладовими формулами пісенності свого народу, ритмами стилю «фламенко». У зв'язку з цим кожна група «неокатехуменальної дороги» має власного гітариста, що супроводжує не лише пісні, але й вокальні молитви-медитації.

У результаті оглядового аналізу соціокультурної діяльності римо-католицьких спільнот, що функціонують у сучасній Україні, можна виділити їх два типи – інтравертного та екстравертного спрямування. До перших належать спільноти харитативні, діяльність яких спрямована на самореалізацію особистості в межах спільноти – Однови в Святому Дусі, Живого Розарія, Братства Почесної Варти Найсвятішого Серця Ісуса. До других належать спільноти, діяльність котрих поширюється за власні межі і проявляється у соціальній допомозі різним верствам населення, пропагуванні здорового способу життя, різнобічному вихованні молоді (ФОС, Світло-Життя). Незважаючи на те, що ці спільноти не стали в Україні масовими, вони слугують не лише прикладом свідомості віри для римо-католицької частини громадян, але й зразком свідомого ставлення до життя у сучасному світі. Форми музикування різних культур, що проникають разом із спільнотами в українську церкву, поступово доповнюються українськими традиціями музикування, демонструючи інтегративну орієнтацію сучасної культури.

ЛІТЕРАТУРА

1. Богомолів І. На шляху до навернення // Наша парафія. – 1998. – № 8. – С. 4.
2. Богомолів І. Спільнота Живого Розарія // Наша парафія. – 1998. – № 2. – С. 2.
3. Велугін С. Поповнення у спільноті світських францисканців у Шаргороді // Парафіяльна газета. – 1999. – № 10. – С. 5.
4. Вогник «Оази»// Аве Марія. – 1993. – № 14. – С. 2.
5. Гуменюк І. Спільнота допомогла мені пізнати Божу Любов // Парафіяльна газета. – 2005. – № 13. – С. 6.
6. Дадамян Г.Г. Современная культурная ситуация и проблемы ее социологического изучения // Вопросы социального функционирования художественной культуры. – М., 1984. – С. 24.
7. Зваричук Е.О. Римо-католицька церква на Поділлі кінця XVIII – початку XX ст.: економічний, суспільний та культурний аспекти: Автореферат дис. ...кандидата іст. наук: 7.00.01. – Чернівці, 2005.
8. Іван Павло II. Dies Domini : Апостольське послання. – Рим, 1999.
9. Католицький Медіа-центр. Спільнота Почесної Варти Серця Ісуса у Вінниці святкує 10-річний ювілей // Парафіяльна газета. – 2004. – № 25. – С. 3.
10. Куркевич П. Покликання руху Оновлення у Святому Дусі // Християнське Слово. – 1997. – № 3-4. – С. 17.
11. Майська Б. Бути вільним // Парафіяльна газета. – 2004. – № 32. – С. 7.
12. Новак Б. Перша Летичівська зустріч шанувальників розарію // Парафіяльна газета. – 2004. – № 26. – С. 5.
13. Семашко О. М. Нова соціокультурна реальність в Україні // Соціологія культури: Навч. посібник / За ред. О.М. Семашка, В.М. Пічі. – К.: Каравела, Львів: Новий світ – 2000, 2002.
14. Смоленкова А. Рух Світло-Життя // CREDO. – 2007. – № 12. – С. 45.
15. Сорокін П. Человек. Цивилизация. Общество. – М.: Политиздат, 1992.
16. Соціологія: Курс лекцій / За ред. В.М. Пічі. – К.: Заповіт, 1997.
17. Українська та зарубіжна культура: Навч. посібн. / За ред. М.М.Заковича. – К.: Знання, 2000.
18. Уліаш Я. Католицької молоді потроху прибуває // Парафіяльна газета. – 2006. – № 24. – С. 4.
19. Ярошенко С. Будьте досконалі, як Отець ваш Небесний // Парафіяльна газета. – 2004. – № 36. – С.4.

Svitlana Iskra

ACTIVITIES OF CATHOLIC COMMUNITIES UNDER CONDITIONS OF NEW SOCIOCULTURAL REALITY IN MODERN UKRAINE

Taking as an example the eight types of Roman Catholic communities, which still function in Ukraine, the author determines the basic kinds of their social-cultural activity and peculiarities of artistic communication.

Key words: Roman Catholic church, christian communities, postulate, movement of laymen.